

SÜRDÜRÜLEBİLİR DEMOKRATİK TOPLUMLAR İÇİN EĞİTİMİN KİLİT ROLÜ*

Claudia LENZ

(çev.) Mine GÖZÜBÜYÜK TAMER**

Öz

Günümüzde eğitim, sağlık ve gelirle birlikte Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı tarafından yayınlanan İnsani Gelişme Raporlarının temel göstergeleri arasındadır. Bu temel göstergeler arasında genellikle sıkı bir uyumun bulunduğu ve daha müreffeh toplumların genellikle daha iyi eğitilmiş, daha sağlıklı ve daha demokratik olduğu vurgulanmaktadır.

Gerçekten de, bir ülkenin refah ve mutluluğu, o ülke insanların nitelikli eğitim almalarına bağlıdır. Bireyin eğitim yaşantısı boyunca kazandığı bilgi ve beceriler, ülkenin gelişmesi açısından katma değer niteliğindedir. Dolayısıyla, örgün ve yaygın eğitim kurumlarında bireylere eğitim yolu ile kazandırılacak bilgi ve beceriler, sürdürülebilir demokratik toplumlar için kilit rolü oynamaktadır.

Bu kapsamda, bireyi toplumsal yaşama aktif katılıma hazırlamada, sosyal değişim ile devamlılığı sağlama ve dengelemede bütünlendirici bir unsur olarak eğitim olgusu ön plana çıkarılmaktadır. Bu çalışma ile eğitimin sürdürülebilir demokratik toplumlara nasıl hizmet edebileceği irdelenmekte ve bu amaçla öğrenme ortamlarının nasıl olması gerektiği üzerinde yoğunlaşılmaktadır. Buradan hareketle, demokratik toplumlara aktif deneyim sağlayan öğrenme süreçleri (aktif-müzakereci tartışma deneyimleri) ile yaşam boyu öğrenme süreçlerine dikkat çekilmekte, aktif sosyal ve politik katılıma, kişisel saygınlık ve özerkliğin geliştirilmesi ile çok perspektiflilik ve eleştirel düşünceye vurgu yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilirlik, Demokrasi, Eğitim.

* Claudia Lenz'in "The Key Role of Education for Sustainable Democratic Societies" başlıklı makalesi. Makale, Josef Huber and Pascale Mompoint-Gaillard'ın düzenlediği Teacher Education for Change. The Theory behind the Council of Europe Pestalozzi Programme başlıklı kitapta (Council of Europe Pestalozzi Series No.1, Council of Europe Publishing) yayımlanmıştır. ss.17-24. Orijinal metne, http://www.coe.int/t/dg4/education/pestalozzi/Source/Documentation/Pestalozzi1_TeacherEducationForChange_EN.pdf adresinden ulaşılabilir (Erişim Tarihi: 02.04.2012). Çeviri için Avrupa Konseyinin izni alınmış olup tüm sorumluluk çevirmene aittir.

Makalenin basımında, makalenin orijinalinin şekil şartlarına sadık kalınmıştır.

**Yrd. Doç. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü.

Çoğulculuk; hem insan yaşamının hem de insanın anlama ulaşabilmesinin koşuludur, çünkü insanlar anlamlılığı yalnızca birbirleriyle ve kendileriyle konuşabildikleri için birbirlerine ve kendilerine anlam ifade ettikleri için tecrübe edebilmektedirler. (Arendt 1958: 8)

Eğitimin ne olduğu ve toplumsal kuruluşların çeşidi sorusu, eğitimle ilgili uygulamalarda, günlük rutinler ve zorluklarla karşı karşıya geldiğimizde bulanıklaşmaktadır. Ancak, bir adım geri atıp düşünüldüğünde eğitimin, birlikte yaşadığımız toplumların ve sonraki kuşakların birlikte yaşama koşullarının üzerindeki etkisi hemen fark edilir. Aslında, eğitim bir toplumun geleceğine yatırım yapmasından başka bir şey değildir. Bunda doğruluk payı vardır, çünkü eğitim tüm biçim ve bakış açılarıyla, bir toplumdaki bireylerin sosyal, ekonomik ve politik yaşamda yer alabilmeleri için gerekli olan bilgi, yetenek ve tutumları sağlamaktadır. Ancak, düzenli ve hızlı bir gelişme ve değişmeye uğramaları sebebiyle toplumlar durağan yapılar değildir, dolayısıyla eğitim daha çok gerçeklikle başa çıkma durumu haline gelmektedir. Eğitimin rolü, muhtemelen her zaman, toplumun “yeni katılımcılarının” yani genç kuşakların, gelecekteki sosyal ve politik yaşamın taşıyıcıları olmalarını sağlamak adına onları toplumun işleyişine (devamlılığı için gereken prensipleri, kuralları ve tutumları) dâhil etmesi olmuştur. Modern çağda, “değişim” (ilerleme, yenilik) düşüncesi, geçmişe göre daha hâkim bir hal almıştır, bu da eğitim kavramına ve onun işleyişine yeni bir yön katmıştır: değişim ve devamlılığı dengelemek zorundadır- ve en muhafazakâr düşüncelerin savunucuları bile genç kuşağın değişimin ve modernleşmenin aracı olduklarını inkâr etmezler. Belki, değişim bugün, birkaç yüzyıl önceki kadar radikal değildir ama teknik ve sosyal değişimleri küresel düzeyde hızlandıran fikirler ve beklentiler, bugün çoğu batı kültürünü eğitim kuramı ve uygulamaları da dâhil olmak üzere bilgilendirmektedir. Demokrasilerde, toplumun bir üyesi olmak, sadece belirli durumlara pasif bir uyumluluk göstermek değil, gelişimin ve değişimin aracı olmaktır. Dolayısıyla, eğitim ile ilgili düşünceler gelecekte herkes için arzu edilebilir bir toplum öngörüsü ile yönlendirilmelidir. Bu öngörülerin gerçekleştirilmesi sadece ne öğretildiği ve ne öğrenildiği konusuyla değil, öğretimin nasıl olduğuyula da ilgilidir.

Eğitim, kişisel gelişim ve sosyal deneyim alanını temsil eder. Örgün ve yaygın eğitim çatısında öğrenciler, kendilerini toplumsal yaşama katılmaya hazırlayan deneyimler edinmektedir. Bu yüzden, eğitim yapıları, yaratmaya çalıştıkları toplum modellerinin çeşitleri olarak görülebilir. Dolayısıyla, eğitim disiplin teknolojisi ile otoriter öğretim tarzının zorla kabul ettirilmesi şekline dönüşmektedir. Bu şekliyle, eğitim kurumları, vatandaşların var olan yapıları kabul etmelerini ve mevcut kurallara ve doktrinlere eleştirmeden uymalarını öğretmeyi hedeflemektedir. Yine de kişinin kendisini, bireylerin özerkliğini ve diğer bireylerle eşit yaşama kapasitesini açıkça sarsan eğitim ile ilgili kavramlardan uzak tutması mümkündür. Ayrıca, birçok durumda, iyi niyetle sürdürülen eğitim uygulamaları tam da bu anlamda başarısız olmaktadır.

İnsancıl fikirlerle donatılmış eğitim, kişisel özerklik ve insan dayanışmasına yönlendirilmeli; bu ikisini birbirinden bağımsız olarak düşünen ya da ulusal çıkarları ikinci plana iten bir yaklaşımdan uzak durulmalıdır. Alman-asıllı Amerikan filozof Hannah Arendt'in(1958) belirttiği üzere insanın varlığı, çoğulculuk gerçeğine dayanır; bundan kasıt her insanın eşsiz ve aynı zamanda bu önkoşulu paylaştıkları için diğer insanlarla eşit olduklarıdır. Bu çoğulculuk, Hannah Arendt'in terminolojisinde, ortak bir varoluş alanı yani “dünyayı” yaratma gereği ve kapasitesini doğurur.

İnsanoğlunun, içinde yaşadığı uzam olarak “Dünya”, insan eylem ve etkileşiminin sonucudur.

Bu bağlamda, Arendt, insan varoluşunu önemli ölçüde politik olarak kabul eder, onun için bunun anlamı, birlikte yaşamın getirdiği şartlar ve yaşam biçimlerinin oluşturulmasında yer alabilme becerisidir. Arendt için eğitim, insanların, özellikle nesil zincirinde yer alan “yeni katılımcıların”, dünyanın kalıcılığına ve devamlılığına aktif olarak katılmalarını ve böylece kişilerin kendi potansiyellerini fark etmelerini sağlayan bir işleve sahiptir. Dolayısıyla, eğitim, arzu edilen bir toplumun geleceğine ve öngörülerine hizmet edecekse, geçmişle ilgili olmalı ve geçmiş ile bir diğer ifadeyle, insanların bütün iletişim ve eylem deneyimleriyle aydınlatılmış olmalıdır. Arendt, eğitimcilerin 'geçmişle gelecek' arasında arabuluculuk yapma sorumluluğunu çok ciddi olarak ele almaktadır:

Buradaki eğitimciler, kendileri bunu yapmasalar da, içten içe veya açıkça durumun başka türlü olmasını dileseler de, sorumluluk almak zorunda oldukları bir dünyanın temsilcileri olarak gençlerle bağlantılı bir duruş sergilemektedirler. Bu sorumluluk, eğitimcilere gelişigüzel dayatılmamıştır; bu gençlerin yetişkinler tarafından devamlı değişim içinde olan dünyaya takdim edilmesi gerçeğinde ima edilmektedir. (Arendt 1961: 184)

Büyük olasılıkla Arendt'in eğitimcilerle ilgili anlayışı, daha tecrübeli olan yetişkinlerin sembolik olarak, daha genç olanları ortak insan ilişkileri küresine dâhil etmeleri şeklinde düşünülebilir. Bu şekilde birey, belli başlı konularda edindiği önemli deneyimlerle eğitici olabilir ve bunu daha az deneyimlilerle paylaşabilirken, başka konularda öğrenen konumunda olabilir. Bu şekilde, eğitimi, bir toplumun bütün üyelerini, toplumsal, siyasi ve kültürel yaşamın yapılanması, yeniden yapılanması ve devamlılığının sağlanması ile bütünleştiren bir süreç olarak düşünülebilir.

Buradan hareketle, en uygun soru, ortak yaratılan koşullar altında eşitçe birlikte yaşama adına, tüm bireylerin kendi insani ve katılımcı potansiyellerini gerçekleştirebilecekleri bir toplumda hangi tür eğitimin topluma katkı sağlayabileceği sorusudur. Diğer bir deyişle, eğitim sürdürülebilir bir demokratik topluma nasıl hizmet edebilir? Öğrenicilere aktif demokrasi ile ilgili deneyim

sağlayan kurumsal yapılanmalar ve öğrenme süreçleri nasıl olmalıdır? Elbette, bu soruya nihai bir yanıt bulunmamaktadır, ancak belirli bir bağlamda ve durumda, eğitimin hangi açılardan uygulanabilir olduğuna ve eğitimi aktif demokrasinin hazırlandığı, yaratıldığı ve uygulandığı bir alan haline getirebilmek için hangi koşulların gerekli olduğuna ilişkin göstergeler bulunmaktadır.

Öğrenmek İçin Öğrenme - Yaşam Boyu Öğrenme

Günümüzde toplumlar, ilk paragraflarda bahsedildiği gibi hızlı teknolojik ve sosyal değişim fikrini irdelemektedirler. Eğer eğitim toplumdaki bütün vatandaşların eşitçi katılımına hizmet edecekse, yaşam süresince öğrenilen bazı geleneksel düşünceleri aşması gerekir. Birkaç yüzyıl öncesine kadar, eğitim kurumlarının her şeyden önemli olarak okulların çocuklara, bazı değerlerin eşlik ettiği bilginin “yaşam için” genel kurallara uygun bir şeklini öğretmesi hâkim olan bir görüştü. Mesleki eğitimin ardından, okul, öğrencileri iş sahibi olacak şekilde hayata hazırlamaktaydı. Ancak bilgi teknolojileri, hareketlilik ve göç ile birbirine bağlanmış “küresel köy” kapsamındaki günümüz toplumlarında, öğrencileri “hayat için” farklı yönlerden hazırlayan eğitim sistemlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Sosyolog Richard Sennett (1998), geç modern toplumlardaki insanların süregelen toplumsal ve teknolojik değişimler sebebiyle, çalışma hayatları boyunca birçok kez “mevcut bilgilerini” yenilemek zorunda kalacaklarını belirtmiştir. Toplumlarımız, “bilgi toplumları” olarak tanımlanabilir; bu da, bugün bilginin işlenmesinin sadece birkaç on yıl öncesine kıyasla daha farklı bir konumda olması anlamına gelmektedir. Yeni medya (belki de en önemlisi ağ tabanlı 'sosyal medya') bireylerin ve grupların dünya görüşleri üzerinde çok büyük bir etkiye sahiptir, hatta coğrafi yakınlıktan bağımsız olarak sosyal aidiyet biçimleri bile oluşturmaktadır.

Davranışları dışı vurmanın ve bilgiyi yaymanın görünüşte sınırsız elastığı, sansür hakkındaki yeni tartışmalarla ve sansürün biçimleriyle karşılaşmıştır. Ancak, bireyler artık erişilebilir bilgi eksikliğinden ziyade, ilişkilendirmeyi zorlaştıran kafa karıştırıcı bilgi seliyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bilgiyi kullanma yeteneği (seçme ve değerlendirme) kültürel ve politik yaşamda yer alabilmek için hayati bir önem taşımaya başlamıştır.

Sonuç olarak, yukarıdaki sorularla bağlantılı bilgi, beceri ve farkındalık / davranışlar vatandaşları günümüzde ve gelecekte güçlendiren eğitim süreçlerinin bir parçası olmak zorundadır.

Aktif sosyal ve politik katılım böylelikle, medyanın çeşitli türlerindeki bilgiyi tanımlama, bilgiye erişme ve bilgiyi kullanma yeteneğini gerektirmektedir. Ayrıca, aktif katılımın uygulayıcı topluluğun ulusal sınırlarını aştıkça, -ister Avrupa Birliği gibi milletler üstü yapılanmalarla ister “küresel vatandaşlık” kavramıyla ilgili olsun- dünyanın her tarafından gelen bilgiler bireyin dünya görüşleri, davranışları

ve seçimleriyle ilgili bir durum haline gelmektedir. Bunun sonucunda ihtiyaç duyulan şey, yararlı ve geçerli bilgiden daha az yararlı ve daha değersiz bilgiyi ayırt edebilme becerisi oldu. Bu tarz 'bilgi okuryazarlığı', teknik ve zihinsel becerilerin yanı sıra dönüşümsel yeterliliği de içermektedir. Aktif vatandaşların oluşturulmasını amaçlayan eğitim, öğrencileri öğrenme yetisi, bilgiye ulaşma ve bilgiyi kullanma becerileri ile birlikte bilgi birikimlerini sürekli yenileme yetileriyle donatmalıdır. Öğrencilere, öğrenme sanatını öğretmelidir. Bunu da öyle bir şekilde yapmalıdır ki, öğrenmeyi eğlenceli kişisel bir uğraş haline getirecek şekilde yapmalıdır.

Özerklik, Öz-Dönüşümsellik ve Empati

Demokrasinin -toplumsal ve politik yaşama katılımında aynı haklara ve fırsatlara sahip eşit bireylerin birlikte yaşamasının- en önemli özelliklerinden biri vatandaşların, karşılıklı saygı ve kabullenmenin yanında kişisel saygınlık ve özerklik farkındalığını geliştirmelerini sağlaması gerekliliğidir.

Bu, bireylerin kendi kapasitelerine olan inançlarını güçlendiren ve aynı zamanda bireyleri, hata yapma veya fikrini değiştirmeye ikna edilme korkusu olmadan güven içinde birbirleriyle buluşmaya davet eden öğrenme ortamlarını öngörür. Bireysel özerklik ve sosyalleşme dengesi, bireylerin kendileri ile ilgili farklı yönlerini, -kendilerinin ve başkalarının düşüncelerini araştırmalarına olanak sağlayan başkalarıyla- kıyaslayarak keşfedebilecekleri ve geliştirebilecekleri korunmuş bir alan içerisinde deneyim edinmek ve öğrenilmek zorundadır. Bu öz-dönüşümsellik, yalnızca, yapısal düzeyde ve uygulamalarında özerklik ve eşduyum değerlerini yansıtan eğitim ortamlarında ve kuruluşlarında geliştirilebilir. Yalnızca, öğrencilerin kendi öğrenme deneyimlerinde sadece nesne değil özne olduklarını deneyimledikleri ve başkalarıyla dayanışma içerisinde olmalarının cesaretlendirildiği, kurumsal ortamlarda sürdürülebilir demokratik kültür için hayati önem taşıyan davranışlara ve kapasitelere ulaşılabilir.

Çok Perspektiflilik ve Eleştirel Düşünce

Demokratik kültür çoğulcu bir kültürdür. Bu, tamamen göreceli olmadan vatandaşların durumlara ve olaylara farklı açılardan bakabilme yeteneğini gerektirir. Çok sesli yaratma ve tartışma süreçlerine katılabilme yeteneği, katılımcı bir demokrasiye sosyal ve politik dâhil olmanın temelidir.

Demokratik bir kültürde yaşamayı öğrenmek, 'değişik gerçeklerle' yüzleşmeyi ve onlarla başa çıkarken ölçütler uygulamayı öğrenmek demektir.

Bu yüzden, sürdürülebilir demokratik toplumlara ilgili olan eğitim, öğrencilere gerçeğin göreceliğiyle başa çıkma yeteneğini kazandırmak zorundadır.

Eğitimsel uygulamalar, kültürel durumu ve tarihi değişimi önemli kılan, anlamın sosyal yapılanmasında düzenli olarak yer alıyor olmamız gerçeği ile aydınlatılmalıdır -öğrencileri de bu konuda bilgilendirmelidir. Demokratik kararların dayandırıldığı, anlama ilişkin sosyal ve siyasi müzakerelerde yer alabilmek, öncelikle değişik dünya görüşlerinin ve gerçeklik sistemlerinin farkında olma ve bunları ilişkilendirebilme becerisi, bunlara ek olarak da özgür düşünceye ulaşmak için zayıf ve güçlü kanıtları birbirinden ayırabilme yeteneği gibi bir takım temel yeterlilikler gerektirir.

Sürdürülebilir demokratik toplumlar, bilgi ve güç arasındaki ilişkinin farkında olan-ve Hannah Arendt'in görüşleri doğrultusunda "dünya"yı tartışma ve tanımlama sürecinde yer alan- vatandaşlara ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla, eğitim, öğrencileri sadece bilgiyi alan değil bilgiyi üreten insanlar olarak da ele almalıdır. Bunu başarmak için de, eğitimin, öğrencilere bilgiyi tartışmak ve araştırmaya yönelik araçların sağlandığı bir yer olması gerekmektedir.

Bu konuyu daha açık hale getirmek gerekirse: burada bahsedilen gerçeğin göreceliği kavramı, hiçbir şekilde gerçeğin ve yalanın ne olduğuna dair bir ölçütün tam anlamıyla var olmadığı şeklinde anlaşılmalıdır (bu, her çeşit çıkarıcı ve propagandacı tekniklerin yolunu açacaktır). Aynı şekilde, göreceli davranışın sonucu olarak ortaya çıkan hoşgörü, duyarsızlıkla karıştırılmamalıdır. Tam tersine, eğer hiçbir otorite şüphe götürmez bir gerçeği tanımlamıyorsa, eleştirel yargılamanın doğurduğu, kişinin kendi düşüncesiyle ilgili sorumluluğu artar. Bu, Hannah Arendt'in deyiimiyle eşitlikçi iletişim süreciyle meydana gelen "dünyevi" olanın yolunu hazırlar. Demokratik bir kültür farklı gerçekleri tartışabilme yeteneğine ve becerisine sahip olan vatandaşlara ihtiyaç duymaktadır.

Güçlendirme ve Yaşayan Demokrasi

Öğrenme süreçleri çoğulcu ve demokratik toplumda aktif katılım için gerekli olan bireysel kapasitelerin gelişimine katkıda bulunabilir. Eğitim ortam ve kurumlarındaki deneyimlerin- en başta okullardakilerin- bireylerin yaşamları boyunca sosyal ve politik değişimlere katılma ve onları etkileme becerisi üzerinde çok büyük etkisi vardır. Bu, kısmen, öğrencilerin bireysel kapasitelerinin tasdik edilmesine ve cesaretlendirilmesine bağlıdır. Bu da kurumsal demokrasinin gerekliliği sonucunu doğurur.

Demokratik olmayan yapılarda demokratik değerlerin ve davranış biçimlerinin öğrenilmesi güçtür. Aktif, katılımcı vatandaşların cesaret verici ve pozitif deneyimlerin- müzakere ve tartışma deneyimleri ile kendi durumlarını etkileyebilecek karar alma süreçlerinde yer alma deneyimi-temeline sahip olmaları gerekmektedir.

Kurumsal yapılar, yaşayan bir demokrasi deneyimi için- en başta haklara sahip olma ve taahhütte bulunma fikri açısından-belirleyici faktörlerdir. Okul ve

diğer eğitim kurumları, öğrencilere hukuk kaidelerinin demokratik ilkelerine dair bilgi verebilir. Eğitim, sürdürülebilir demokrasinin amaçları ve fikirleriyle aydınlatıldığı zaman eşitlikçi iletişimin ve katılımcı sosyal pratiğin deneyim yoluyla öğrenilebileceği bir alan olur.

Eğitim kurumları, demokratik öğrenmeyi okul idaresiyle ve sınıf yönetimiyle güçlendirebilir. Bunun anlamı, öğretmeyi ve öğrenmeyi yapılandıran ilkelerin, öğrenme metotlarının ve okuldaki günlük yaşamı bilgilendiren davranışların demokratik fikirler üzerine yapılanması gerektiğidir. Okul, gençlerin, sadece kendi öğrenimleri için ve bir toplumun nasıl en iyi şekilde “birlikte yaşayabileceğini” belirleyen kurallar için sorumluluk almalarından çok “yaşayan” demokrasi'yi tecrübe edebilecekleri bir yer olmalıdır.

Öğrenme ve Sosyal Bütünleşme

Her türden eğitim kurumunu ve günlük öğretme ve öğrenme pratiğini kapsayan eğitim, kapsamlı demokratik kültür, daha geniş demokratik katılım ve vatandaşlar arasındaki dayanışma ruhu için önemli bir koşul olan sosyal bütünleşmeye büyük katkı sağlayabilir. Bu, okulların yanı sıra yetişkin eğitim ve daha ileri eğitim kurumlarının, toplumun bütün üyeleri tarafından ulaşılabilir olmasını gerektirir. Bu şekliyle eğitim kurumları, farklı sosyal, etnik ve dini ayrımların karşılaştığı alanlar yaratır. Bu karşılaşma için korunaklı bir alan sunarak, kültürel çeşitlilik ve sosyal adaletle ilgili sorulara yanıt bulabilir ve farklı toplumsal gruplar arasındaki, kendisi ve ötekiler arasındaki diyalog için zemin hazırlanmış olur. Bu, kapalı grup kimliklerinin oluşmasını engelleyebilir ve bilakis, bireylerin çoğulcu aidiyet duygularını geliştirmelerine olanak tanır. Böylece eğitim, sürdürülebilir değişim sürecinde önemli bir rol oynayabilir. Öğretme ve öğrenmenin günlük pratiği, demokratik karar alımına, halka yakın bir boyut kazandırabilir.

Eğitim, bir arada eşit olarak yaşama kapasitesini ve kişisel özerkliğin geliştirilmesini desteklemek için geçmiş ve gelecek arasında bağlantı kurar (Bkz. Rösen, 2008). Bu bağlamda, geçmiş ve bugünü ilişkilendirmek, modern ve çoğulcu toplumlardaki düzenli değişimin ışığında değerli deneyimlerin (ister tarihsel süreçte büyüyen demokratik gelenekler, ister travmatik geçmişle alakalı öğrenme süreci olsun) kullanımı ve devamı anlamına gelir. Alman tarihçi Reinhard Koselleck (2004)'in öne sürdüğü “deneyim odası” ve “beklenti ufuğu” metaforları, eğitimin sürdürülebilir demokratik toplumlara ne gibi bir katkıda bulunabileceği konusuna dikkat çekmektedir. Koselleck, geçmiş deneyimlerimizin gelecek beklentilerimizi şekillendirdiğini belirtmiştir. Geçmişteki deneyimler (hafızamızı ve uyumlarımızı şekillendiren “oda” olarak sembolize edilmiştir), geleceğin engin ufukunu ne şekilde karşılayacağımızı ve gelecek yaşantımızın temsilcisi olmaya ne ölçüde hazır olduğumuzu belirler.

Yukarıda belirttiği gibi öğrenme deneyimleri, bireylere görüşmelerde ve yaşamlarının tüm yönünü etkileyen- iş sahibi, vatandaş, etnik, dini ve politik bir

grubun üyesi olarak- karar almada aktif olarak yer alma beklentisi ve kapasitesi bireylerin yaşamlarını tüm açılardan aydınlatarak sağlar. Yaşam boyu öğrenici olarak da Pestalozzi Programı, öğretmenlere ve öğretmenleri yetiştiren eğitimcilere, öğrencilerin sürdürülebilir demokrasilerdeki öğrenimini yönlendirmeyi sağlayan öğrenim deneyimleri sunarak, hem öğretmeni hem de öğrenciyi yaşam boyu öğrenici olarak ele almaktadır ya da Hannah Arendt'in düşüncelerini izleyen Pestalozzi çalışmaları, eşit bireyler tarafından paylaşılan bir dünyanın sürekli (yeniden) yapılanmasını amaçlamaktadır.

KAYNAKÇA

- ARENDR H. (1961), "The crisis in education" in *Between past and future*, Viking, New York, pp. 173-96.
- ARENDR H. (1958), *The Human Condition*, University of Chicago Press, Chicago.
- KOSELLEC R. (2004), *Futures past: on the semantics of historical time*, Columbia University Press, New York.
- RUSEN J. (2008), *Historische Orientierung: Über die Arbeit des Geschichtsbewusstseins, sich in der Zeit zurechtzufinden*, Wochenschau-Verlag, Schwalbach.
- SENNETT R. (1998), *The corrosion of character: The personal consequences of work in the new capitalism*, W.W. Norton, New York.